

درباره معنای کاهش محسوس انتخاب رشته در آزمون سراسری ۹۹

بستر اجتماعی حذف کنکور آماده است

ابوالقاسم رحمانی
دبیر گروه جامعه

این روزها حتما هیچ مساله‌ای مهم‌تر از کرونا نیست، هم در ایران و هم در تمام دنیا، منتها لایه‌لای اخبار تلخ و ناگوار ابتلا و مرگ‌ومیر ناشی از این ویروس کشنده، اتفاقات مهم دیگری هم در جریان است که پرداختن به آنها حتما مهم است. در همین ایران، حول محور کرونا و مدیریت و حکمرانی در این زمینه چالش‌های چشمگیر و جدی داشته است که در رابطه با آن نوشته‌ایم. یکی از چالش‌هایی که دولت با آن مواجه بود و خیلی هم از آن نمی‌گذرد و اخبار مربوط به آن همچنان جریان دارد، کنکورهای سراسری بوده است. خیلی به بیراهه نمی‌روم و از خارج از گود به مساله رجوع نمی‌کنم. سریع‌تر اگر بخواهم سراغ اصل مطلب بروم، اخبار مربوط به تعداد داوطلبانی که امسال دست به انتخاب رشته برای ورود به دانشگاه‌ها زدند، با کاهش قابل‌تأملی روبه‌رو

بوده است. اتفاقی که می‌توان آن را از مناظر گوناگون مورد تحلیل و بررسی قرار داد. هنوز یادمان نرفته است که مکررا از همان دوران مدرسه تا همین امروز، از زبان معلمان، کارشناسان و متخصصان و حتی مسئولان بیان می‌شد صرف‌وورد به دانشگاه خوب و دریافت مدرک تحصیلی نمی‌تواند آینده کسی را تضمین کند، لذا تخصص‌گرایی و فراگرفتن مهارت، از اولویت و اهمیت بالاتری نسبت به سایر موضوعات برخوردار بوده و بهتر این است که دانش‌آموزان به جای تقلا برای ورود به هر شکل و شمایل به دانشگاه‌های خوب و رشته‌های خوب به کسب مهارت بپردازند و با تخصص‌گرایی آینده خودشان را بسازند. براساس اطلاعات منتشرشده از آزمون سراسری سال جاری، با تمام حرف و حدیث‌ها و حاشیه‌هایی که داشت، از میان یک میلیون و ۱۲ هزار و ۴۰۶ نفر که مجاز به انتخاب رشته در کنکور سراسری ۹۹ بودند، فقط ۴۶۹ هزار و ۹۴ نفر نسبت به انتخاب رشته اقدام کرده‌اند. عدد عجیب و قابل‌تامل و تعجبی که می‌توان درباره علل ایجاد آن ساعت‌ها حرف زد و متغیرهای گوناگونی را مورد بررسی قرار داد. اما نکته عجیب‌تر شاید وقتی باشد که ما این مساله

را در یک روند چندساله مورد بررسی قرار دهیم. یعنی تعداد داوطلبان مجاز به انتخاب رشته در آزمون‌های سراسری سال‌های گذشته (خصوصا دو، سه سال اخیر) را در کنار اطلاعات امسال بررسی کنیم. طبق آمارهای موجود، سال ۹۷ از تعداد کل افرادی که مجاز به انتخاب رشته بودند، ۶۰ درصد اقدام به انتخاب رشته کرده‌اند و سال گذشته این تعداد به ۵۴ درصد و امسال هم با کاهشی چشمگیر به ۴۶ درصد رسیده است. طی سه سال افراد مایل به انتخاب رشته از میان داوطلبان مجاز، با کاهش نزدیک به ۲۰ درصدی مواجه بوده است. نکته قابل‌تامل‌تر اما شاید این مساله باشد که از این تعداد افرادی که انتخاب رشته کرده‌اند، چند درصد وارد دانشگاه‌هایی می‌شوند که مسیر ورود به آنها آزمون است؟ جواب عجیب‌تر از آماری است که گفتیم! براساس اطلاعات منتشرشده از آزمون سراسری سال گذشته، از میان یک میلیون و ۱۱۹ هزار داوطلب تنها ۱۷ درصد داوطلبان در رشته‌های با آزمون دانشگاه‌ها قبول شده‌اند. به گواه آمار ارائه‌شده، یک میلیون و ۱۱۹ هزار و ۴۱۱ داوطلب در آزمون سراسری سال ۹۸ ثبت‌نام کردند که از این میان، تعداد یک میلیون

و ۱۸ هزار و ۷۰۳ داوطلب در جلسه آزمون حاضر بودند و از این تعداد، ۸۳۲ هزار و ۲۸۹ داوطلب مجاز به انتخاب رشته شدند. آمار نهایی انتخاب رشته داوطلبان مجاز کنکور ۹۸ نشان می‌دهد از تعداد ۸۳۲ هزار و ۲۸۹ داوطلب مجاز، ۴۵۳ هزار و ۳۲۷ نفر معادل ۵۴ درصد داوطلبان مجاز نسبت به انتخاب رشته‌های تحصیلی با آزمون اقدام کردند که در نهایت تنها ۱۹۱ هزار و ۲۱۵ نفر قبول شدند. واقع‌بین‌تر شدن دانش‌آموزان و خانواده‌ها، عدم نیل به موفقیت تعداد زیادی از فارغ‌التحصیلان در رشته‌ها و دانشگاه‌های برتر در آینده، عدم دسترسی به شغل و درآمد مطلوب از راه تحصیل بدون تخصص، افزایش هزینه‌های تحصیل در دوران دانشجویی، وضعیت اقتصادی جامعه، کرونا، کاهش جمعیت و بسیاری دیگر از این متغیرها وجود دارند که می‌توان از هر کدام از آنها به عنوان عوامل چنین نزولی یاد کرد یا حتی همه آنها را در ایجاد چنین آماري دخیل و اثرگذار دانست. در ادامه ابتدا به هریک از این متغیرها به صورت مختصر اشاره می‌کنیم و در نهایت نیز نظرات کارشناسان را در رابطه با این کاهش چشمگیر می‌خوانیم.

سال ۹۹
۴۶ درصد داوطلبان مجاز به انتخاب رشته، این فرآیند را انجام داده‌اند

سال ۹۸
۵۴ درصد داوطلبان مجاز به انتخاب رشته، این فرآیند را انجام داده‌اند

سال ۹۷
۶۰ درصد داوطلبان مجاز به انتخاب رشته، این فرآیند را انجام داده‌اند

روی منفی مساله کاهش تعداد داوطلبانی که انتخاب رشته کرده‌اند

با وجود اینکه کاهش تعداد داوطلبانی که به‌رغم مجاز بودن، اقدام به انتخاب رشته کرده‌اند وجوه مثبت دارد، اما این صرفاً یک روی سکه ماجراست. روی دیگر اما چالش‌هایی است که این اتفاق ایجاد کرده است یا می‌تواند ایجاد کند. اینکه دانش‌آموزان آنقدر ناامید از موفقیت به ورود دانشگاه شده باشند که حتی شانس چیت قبولی برای خود (علی‌رغم مجاز به انتخاب رشته بودن) قائل نباشند، اتفاق نامبارکی است که البته با این مدل سیستم آموزشی کشور و محدود شدن دستیابی به رشته‌های خوب و دانشگاه‌های خوب در یک طبقه خاص و پولدار قابل پیش‌بینی هم بود. نکته دیگر انباشت تعداد قابل‌توجهی از داوطلبان کنکور سراسری در پشت این سد برای سال‌های آینده است، انباشتی که در اولین قدم سال‌ها و زمان‌های مهمی را از زندگی داوطلبان هدر می‌دهد و سرآخ تنها منتفعان این اتفاق موسسات و ناشرانی هستند که سال‌هاست با رویا فروشی و تهیه و تولید کتاب‌ها و بسته‌های آموزشی قول قبولی و ضمانت‌هایی به دانش‌آموزان می‌دهند و بر سرمایه‌های خود می‌افزایند. پس با این اوصاف این اتفاق صرفاً اتفاق خوب و مبارکی نیست و وجوه منفی هم دارد. نکته دیگر اما سخت‌تر شدن رقابت در سال‌های بعدی برای داوطلبان خاص آن سال است. این حجم از انباشت داوطلبان که سال‌هاست به صورت مشخص گریبانگیر داوطلبان رشته تجربی بوده است، می‌تواند با کاهش تعداد افرادی که انتخاب رشته می‌کنند به علاوه افرادی که دانشگاه و رشته مورد خواستشان را قبول نمی‌شوند، شرایط رقابت را برای داوطلبانی که سال‌های آینده سال اول کنکوری بودنشان است سخت‌تر کند. بنابراین این ناامیدی به علاوه طمع بیشتر و برنامه‌ریزی سودمحور منتفعان کنکور (موسسات، کلاس‌های کنکور و ناشران آموزشی) و ایجاد شرایط سخت در کنکور سال آینده و سنگین‌تر شدن رقابت (تعداد قابل‌توجهی از داوطلبان هم امسال به خاطر شرایط کرونایی اساسا در کنکور حاضر نشدند یا اهماتی برای قبولی در کنکور و تلاش برای این مساله نداشتند) وجه منفی این رخداد آموزشی و آمار کنکوری است که باید هم برای آن برنامه‌ریزی کرد و هم با چالش‌های جدی آن مواجه شد.

روی مثبت مساله کاهش تعداد داوطلبانی که انتخاب رشته کرده‌اند

همان‌طور که گفتیم مجاری کاهش تعداد داوطلبانی که اقدام به انتخاب رشته کرده بودند از تعداد کل افرادی که مجاز به این کار بودند از چند منظر قابل تحلیل و بررسی است. در یک تقسیم‌بندی ابتدایی می‌توان دو نگاه خوشبینانه و بدبینانه را ترسیم کرد. در نگاه خوشبینانه این کاهش قابل‌تامل را می‌توان آغاز مسیری در واقع بین‌تر شدن دانش‌آموزان و حتی نزدیک شدن به اجرای پروژه حذف کنکور دانست. حتما در نزدیکیان و دوستان می‌شناسید افرادی را که حتی از دانشگاه‌های خوب و مطرح کشور و در رشته‌های قابل‌توجهی فارغ‌التحصیل شده‌اند اما حالا شغل و محل درآمد خوبی ندارند و دست به فعالیت‌هایی زده‌اند که خیلی قربانی به رشته تحصیلی و تخصص تحصیلی آنها ندارد، در صورتی که در گفت‌وگو با همین افراد اذعان می‌کنند که اگر تمام این ایامی را که صرف تحصیل کرده‌اند به یادگرفتن یک مهارت و تخصص اختصاص می‌دادند اوضاع بسیار بهتر از چیزی بود که حالا هست. در کنار این مساله وضعیت اقتصادی موجود در کشور و افزایش عجیب هزینه‌ها نیز نیروی محرکه‌ای در جهت خط‌کشیدن روی این رویا که حتما باید در دانشگاه دولتی تحصیل کرد، ایجاد کرده است. به‌طوری که بسیاری از دانش‌آموزان و خانواده‌ها با در نظر گرفتن هزینه‌های تحصیل خصوصا در دانشگاه‌های دولتی در شهرستان‌ها قید تحصیل و فرستادن فرزندان‌شان را می‌زنند و ترجیح می‌دهند در رشته‌های بدون آزمون و در همان محل زندگی خودشان پروسه تحصیل را دنبال کنند. پس این هم می‌تواند یکی از عواملی باشد که دانش‌آموزان قید انتخاب رشته را بزنند و بیش از این دلخوش به رسیدن به موفقیت از مسیر تحصیل و مدرک دانشگاهی نباشند. نکته قابل‌تامل و ذکر دیگر که می‌توان استنباط کرد، نزدیک شدن به پروسه حذف کنکور است. البته این یک مطالبه دور و بسیار خوشبینانه به نظر می‌رسد با این همه اما به‌رحال اگر این روند نزولی همین‌طور ادامه پیدا کند و نگاه تک‌بعدی به مساله موفقیت آن هم فقط از راه تحصیل به چالش جدی کشیده خواهد شد و شاید ما شاهد این ترافیک برای ورود به دانشگاه‌های خوب و رشته‌های خاص نباشیم.

کاهش تعداد داوطلبانی که انتخاب رشته کرده‌اند نشان از افزایش عقلانیت مردم دارد

در ارتباط با این آمار قابل‌تامل از تعداد داوطلبانی که انتخاب‌رشته کرده‌اند، ابتدا با علی عبدالعالی معلم و کارشناس آموزشی گفت‌وگو کردیم. او در رابطه با این مساله به «فرهنگستان» گفت: «به نظر من ما نباید به صورت مطلق و تک‌عاملی به سراغ تحلیل این آمار برویم. امسال به‌رحال وضعیتی به نام کرونا وجود داشته است و مردم برخلاف ساختار نظام آموزشی ما عاقل هستند و عاقلانه رفتار کردند. من آدم‌های متعددی را می‌شناسم که وقتی آموزش و پرورش اعلام کرد حضور دانش‌آموزان در مدرسه الزامی است، چنین اقدامی را انجام ندادند. آدم‌ها سلامتی فرزندان و خانواده‌شان را مقدم بر آموزش آنها می‌دانند و این در هر جای دنیا هم به همین شکل است. در نتیجه در خصوص کنکور امسال هم ماجرا مستثنی نبوده و احساس من این است که آدم‌ها آرامش نداشتند. بخشی از این ماجرا کاهش آمار افرادی که انتخاب‌رشته کرده‌اند به زیر ۵۰ درصد داوطلبان مجاز برای این است که داوطلبان مشوش هستند و عجله‌ای ندارند. البته این ادعا هم نیاز به آنالیزهای دقیق‌تری دارد. ولی چیزی که از روز روشن تر است و آن اصل ماجراست، بالارفتن سطح شعور مردم است. ببینید مثلا شما قصد استخدام در یکی از شرکت‌های بزرگ دنیا را هم که داشته باشید، گوگل، مایکروسافت، آمازون و... هیچ کدام از اینها از شما هیچ مدرکی نمی‌خواهند. اگر بروید بگویید فوق‌دیپلم و دیپلم بهمان جا هستند یا در مقابل دکترای دانشگاه‌ها وارد دارم و... در جذب آنها هیچ تاثیری ندارد چون آنها مهارت شما را تست می‌کنند. یعنی اگر شما ادعا کنید که من بدم فلان کار را بکنم و متخصص فلان رشته هستم، آنها مهارت و تجربه‌های شما را می‌خواهند و برای آنها EQ مهم‌تر شده است. به‌رحال این خیلی خبر خوبی است و نشان می‌دهد که بسیاری از روشنگری‌های مادر رابطه با فضای آموزشی نتیجه داده است. باید با سازوکارهایی دانش‌آموزان را به سمت فراگرفتن مهارت متناسب با محیط زندگی سوق داد. اتفاقی که مدتی است به جریان افتاده و ادامه خواهد یافت. در رابطه با اینکه این کاهش تعداد داوطلبانی که اقدام به انتخاب‌رشته کرده‌اند با حذف کنکور رابطه‌ای دارد یا خیر هم، باید بگویم حتما این مساله در آن اثرگذار است. نکته این است که مردم عقل‌شان رسیده است، منتها وظیفه ما قیای کنکور چیز دیگری است و به آن هم عمل خواهد کرد. باید فضا را سمپاشی کند، فضایی که ۴۰ هزار میلیارد تومان آورده و منفعت دارد برای آنها، لذا دست روی دست نخواهند گذاشت تا کنکور از بین برود.»

باید آرزویی را که از مسیر رشته‌های نظری ناامید شدند به رشته‌های فنی و تخصصی هدایت کنیم

در ادامه عادل برکم، دیگر کارشناس آموزشی بود که در رابطه با آمار تعداد داوطلبانی که انتخاب‌رشته کرده‌اند به «فرهنگستان» به گفت‌وگو پرداخت و ضمن تایید نکات مثبتی که می‌تواند این اتفاق داشته باشد، به تحلیل آن پرداخت و خاطر نشان کرد: «بنده موافق زوایای مثبت این مساله هستم، منتها مساله اینجاست که اگر قائل به این هستیم که این کاهش آمار ورود به دانشگاه به معنی رجوع بیشتر به سمت مهارت و تخصص‌گرایی است، باید بگویم که الان شرایط طوری است که اگر دانش‌آموزی بخواهد به سمت رشته‌های فنی برود، دچار مشکل می‌شود؛ خصوصا از لحاظ مالی و هزینه‌هایی که این رشته‌ها دارند. نکته دیگر که می‌تواند روی این آمار اثر بگذارد، تقاضاهایی است که برای رشته‌های پر مخاطبی مثل تجربی وجود دارد. ما با این تقاضا برای این رشته مواجهیم که به نظر می‌رسد تا مدتی ادامه هم داشته باشد. این تقاضاها همگی به معنی استعداد و مایل افراد نیست بلکه مبتنی بر آینده‌ای است که ساخته می‌شود و بعضا هم برای فارغ‌التحصیلان این رشته‌ها وجود دارد. این باعث می‌شود تعداد زیادی از داوطلبان به این سمت وسو بروند و در میان راه جا بزنند یا بعد از اعلام نتیجه... بفهمند که امکان قبولی در رشته پزشکی نداشته باشند و خلاصه اینکه از ادامه مسیر انصراف بدهند و برای سال‌های بعد تلاش کنند. البته اینجا نیاز به آمارهای دقیق‌تر و با تفکیک‌تری داریم. ولی به‌رحال خیلی از داوطلبان این رشته داوطلبانی هستند که قبل‌تر هم کنکور داده‌اند و دوباره کنکور می‌دهند و تجربه هم کسب کرده‌اند و می‌دانند که دیگر با چه سطحی امکان قبولی دارند و انتخاب‌رشته بکنند یا نه! برای تحلیل این آمار باید به سایر مسائل هم توجه ویژه کرد. نظام پرداخت‌ها، وضعیت اقتصادی و معیشتی و بازار کار هم اهمیت زیادی دارد و دانش‌آموز اگر متوجه شود که امکان موفقیت برای او در رشته تحصیلی غیر از چیزی شبیه پزشکی و... فراهم نیست، از ادامه مسیر باز می‌ماند. درصد قابل‌توجهی از داوطلبان دغدغه‌های دیگری ندارند، سربازی ندارند یا کاری هم جز تحصیل ندارند و تنها مسیر موفقیت را همین تحصیل می‌بینند، بنابراین ابایی برای به تعویق انداختن کنکور و عدم انتخاب‌رشته نیست تا اینکه مطمئن بشوند در آن رشته و دانشگاه مطلوب قبول شوند. در رابطه با گرایش به رشته‌های فنی در این بازه هم باید بگویم که گرایش به رشته فنی براساس آمارها بیشتر شده است، منتها این افزایش خیلی قابل‌توجه نیست، هزینه‌ها بالاست، دولت حمایتی نمی‌کند و حتی حمایتی هم ایجاد نمی‌شود. من دانش‌آموزانی دارم که از رشته فنی به سمت رشته تجربی رفته‌اند. معلمان رشته فنی تلاش می‌کنند تا بتوانند معلم رشته تجربی شوند تا کلاس خصوصی و... بگیرند و درآمد بیشتری کسب کنند. به‌رحال باید این جماعتی که از مسیر تحصیل رشته‌های نظری ناامید شده‌اند را جذب کنیم و برای آنها شرایطی فراهم کنیم که در حوزه فنی و تخصصی ورود کنند.»

عکس: کانال خطیبی فرهنگستان